

Kemikalier i leksaker

Tillsyn av detaljhandeln

En rapport från Miljöförvaltningen

Helena Schmidt

Oktober 2012

INNEHÅLL

1	Sammanfattning	7
2	Bakgrund	9
2.1	Storstadssamarbetet	9
2.2	Kemikalier i leksaker	9
2.3	Regler om varor i Reach	9
2.4	RoHS-direktivet	10
2.5	Lagstöd i miljöbalken	10
2.6	Annan lagstiftning som gäller leksaker	10
2.7	Projektets huvudsakliga mål	11
3	Genomförande	12
4	Resultat	13
4.1	Inspekterade butiker	13
4.2	Utvalda varor – analysresultat och vad butikerna fått fram	13
4.3	Kemikalielagstiftning och butikernas arbete kring detta	13
4.4	Övrigt kemikalieinnehåll	14
5	Diskussion och slutsatser	16
5.1	Analyser är ett viktigt redskap	16
5.2	Stor tillit till leverantörer	16
5.3	Svårt att kunna uppfylla informationsplikten	16
5.4	Vad har blivit bättre efter våra besök?	17
6	Uppföljning och vidare arbete	18
7	Bilagor	19

1 SAMMANFATTNING

Under 2010 startade miljöförvaltningarna i Göteborg, Stockholm och Malmö ett samarbete om kemikalietillsyn med fokus på kemikalier i varor. I denna rapport presenteras resultaten från ett tillsynsprojekt där 24 leksaksbutiker besökts.

Den diffusa spridningen av kemikalier i samhället via varor är ett problem som uppmärksammas allt mer. Leksaker kan innehålla flera ämnen med farliga egenskaper. Exempel på sådana ämnen är mjukgörare (ftalater) i plastleksaker och tungmetaller i elektroniska leksaker.

Regler om kemikalier i varor finns främst i den europeiska kemikalielagstiftningen Reach (förordning (EG) nr 1907/2006) som trädde i kraft i EU 2007. Reach förbjuder användningen av vissa ftalater i leksaker. I Reach finns också en så kallad kandidatförteckning över särskilt farliga ämnen. Med den följer ett informationskrav som innebär att den som säljer en vara är skyldig att informera sina kunder om varan innehåller ett ämne på kandidatförteckningen. Det så kallade RoHS-direktivet förbjuder vissa tungmetaller och flamskyddsmedel i elektroniska leksaker. Tillsynen har också stöd i miljöbalkens allmänna hänsynsregler.

Projektets huvudsakliga mål var att:

- Undersöka om varorna innehåller förbjudna kemikalier
- Öka kunskapen om kemikalier i varor hos leksaksbutiker
- Undersöka butikernas rutiner för att uppfylla informationskravet i Reach
- Ta reda på hur butikernas kemikaliearbete fungerar när det gäller varor

Vid inspektionerna i butikerna ställde förvaltningen frågor i syfte att få information om ovanstående punkter. Två leksaker per butik valdes ut och där ställdes frågor om deras kemikalieinnehåll. Leksakerna analyserades för att se om de innehöll ftalater och vissa tungmetaller. Sammanlagt valdes 24 varor ut.

De viktigaste resultaten var följande:

- Två varor innehöll för höga halter av förbjudna ftalater. Ytterligare fyra varor innehöll förbjudna ftalater men under gränsvärdet. Två elektroniska varor innehöll för höga halter av bly.
- I ungefär hälften av butikerna fanns kännedom eller viss kännedom om Reach, kandidatförteckningen och RoHS. De flesta butiker kände dock till att det kan förekomma farliga kemikalier i leksaker och också att de har en informationsplikt gentemot kund. Nivån på kunskapen varierade dock och butikerna litar i stor utsträckning på att deras leverantörer uppfyller lagstiftningen.
- Hos alla butiker utom en fanns någon slags rutin för att uppfylla informationskravet enligt Reach. För att få information om kemikalieinnehållet kontaktar butiken vanligen sin leverantör. Om varorna köps in centralt är det huvudkontoret som tar fram uppgifterna.
- Från 19 av de 24 butikerna kom redovisningar om varornas kemikalieinnehåll. Fem butiker (20 %) skickade inte in någon dokumentation. Den information som redovisades var inte alltid relevant utan gällde ibland krav enligt annan lagstiftning t.ex. leksaksdirektivet. Detta indikerar att det är svårt att uppfylla informationsplikten. Förvaltningen har inte gått vidare med förelägganden i de fall där dokumentation inte lämnat eftersom syftet med butikernas redovisningar främst har varit att se vilken information som är möjlig för dem att få fram.

Miljöförvaltningarna i Stockholm, Göteborg och Malmö

Ett annat viktigt resultat av projektet är att butikerna har fått ökad kunskap vilket ökar förutsättningarna för att de ska kunna undvika oönskade kemikalier i sina varor framöver. Genom analyserna har det också visats att de farligaste ftalaterna faktiskt förekommer i leksaker, trots att de är förbjudna. En miljönytta är att dessa varor plockats bort från hyllorna men framförallt understryker det hur viktigt det är att ställa krav och att följa upp kraven. Den mediala uppmärksamheten som projektet fått (nationella TV-inslag i Rapport och Aktuellt, och lokala reportage i Radio Göteborg, Radio Malmöhus, Sydsvenska Dagbladet, Sydskånska Dagbladet och City Malmö) har också bidragit till att sprida kunskapen om kemikalier i leksaker. Detta har gett en påverkan i flera leverantörsled och har, förhoppningsvis, också ökat medvetenheten hos konsumenterna.

2 BAKGRUND

2.1 Storstadssamarbetet

Under 2010 startade miljöförvaltningarna i Göteborg, Stockholm och Malmö ett samarbete om kemikalietillsyn med fokus på kemikalier i varor. Majoriteten av projekten som hittills har genomförts har handlat om varutillsyn hos detaljister. Satsningen på gemensamt planerad tillsyn är resultatet av tidigare positiva erfarenheter av informationsutbyte mellan kommunerna. Genom samarbetet kan vi samordna våra resurser och öka vår gemensamma kunskap. Det innebär också att tillsynsarbetet sannolikt får större genomslag. Samarbetet planeras att fortsätta med fler gemensamma projekt under 2013.

2.2 Kemikalier i leksaker

Den diffusa spridningen av kemikalier i samhället via varor är ett problem som på senare tid uppmärksammats allt mer. Spridning av så kallade persistenta och bioackumulerande ämnen, det vill säga ämnen som tar lång tid att bryta ner och som ansamlas i kroppen, är särskilt problematisk. Att ämnena ansamlas medför att även det ofödda barnet exponeras för kemikalier via sin mamma. Om skador som orsakats av sådana ämnen upptäckts på människors hälsa och/eller miljön, tar det lång tid att få ner halterna så pass mycket att de inte utgör någon risk för skada.

Barn och ungdomar är mera sårbara än vuxna för påverkan från kemikalier. Det är därför viktigt att minimera riskerna för att det ofödda barnet, barn och unga utsätts för vissa grupper av mer potenta och farliga kemikalier, som till exempel kemikalier med hormonstörande egenskaper. Människans hormonella system är komplicerat och ett hormon är ofta verksamt i väldigt små mängder. Störningar i detta system av hormonstörande kemikalier kan resultera i oförutsedda konsekvenser. Barn kan utsättas för sådana kemikalier i sin ”naturliga” miljö då små barn kryper, de suger och tuggar på saker för att uppleva dem. Vissa kemikalier når barnet när de andas in dammpartiklar med kemikalier.

Leksaker är varor som är speciellt riktade till barn. De kan bestå av ett antal olika material och därför också innehålla flera skadliga kemikalier. När det gäller plastleksaker så kan de innehålla mjukgörare (ftalater), som förekommer i ett flertal olika varor av mjukplast men huvudsakligen i PVC-plast. Plasten kan innehålla upp till femtio procent mjukgörare. Dessa kan läcka ut ur plasten och tas upp av kroppen. Ftalater har påträffats i människor, i analyser som gjorts av blod, bröstmjölk och urin. En del ftalater får människan i sig genom direktkontakt med bland annat plaster som innehåller ftalater och en del indirekt till exempel genom födan. Några ftalater kan påverka testiklarna och skada fortplantningsförmågan.

Leksaker är en prioriterad varugrupp enligt Kemikalieinspektionens varutillsynsstrategi (rapport nr 4/11). I storstadssamarbetet har vi valt att fokusera på barn i 2012 års tillsyn, och detta projekt är en del av det.

2.3 Regler om varor i Reach

Den europeiska kemikalielagstiftningen Reach reglerar i huvudsak kemiska produkter, men innehåller också en del regler som berör varor.

• **Bilaga XVII** till Reach omfattar en del kemikalier som har sådana egenskaper att användningen av dem begränsats eller ibland helt förbjudits.

Endast ett fåtal av de ämnen som kan förekomma i varor är begränsade eller förbjudna. Vissa ftalater, nämligen dietylhexylftalat (DEHP) dibutylftalat (DBP) och butylbensylftalat (BBP) är förbjudna i

leksaker enligt bilaga XVII. Dessa ftalater är förbjudna i leksaker och barnvårdsartiklar om halten överskrider 0,1 procent, vilket motsvarar 1000 mg/kg. Ftalaterna diisononylftalat (DINP), diisodecylftalat (DIDP) och di-n-oktylftalat (DNOP) är förbjudna att användas i leksaker och barnvårdsartiklar som barn kan stoppa i munnen om halten överskrider 0,1 procent.

- **Kandidatförteckningen.** I oktober 2008 publicerade den europeiskakemikaliemyndigheten, Echa den första kandidatförteckningen. Identifiering av ämnen som kan komma att tas upp i kandidatförteckningen görs kontinuerligt, vilket innebär att nya ämnen successivt förs upp på förteckningen. I dag innehåller kandidatförteckningen 84 ämnen. Ämnen som kan föreslås till kandidatförteckningen är så kallade särskilt farliga ämnen (SVHC-ämnen, substances of very high concern). Deras egenskaper kan medföra allvarliga och kvarstående effekter på människors hälsa och på miljön. Förteckningen innehåller ämnen som förväntas bli föremål för ytterligare reglering, genom t.ex. haltbegränsningar eller förbud för vissa användningsområden, se nedan om bilaga XIV.

- **Bilaga XIV.** Ämnen på kandidatförteckningen kan komma att flyttas över till listan (bilaga XIV) över ämnen som anses som så farliga att de måste ha tillstånd för att få användas. Om ett ämne inte får tillstånd att användas för något användningsområde blir det i princip förbjudet. Med på bilaga XIV finns ftalaterna DEHP, DBP, BBP och även diisobutylftalat DIBP, som alltså endast är upptagen i bilaga XIV (och inte i bilaga XVII).

- **Informationsplikten.** Med kandidatförteckningen följer också ett utökat ansvar genom den så kallade informationsplikten. Regler om informationsplikten finns i artikel 33 i Reach och innebär att återförsäljare i alla led, alltså även butiker, inom 45 dagar ska kunna svara på om en vara innehåller ett ämne på kandidatförteckningen om halten överstiger 0,1 viktprocent. Yrkesmässiga användare ska alltid få denna information.

2.4 RoHS-direktivet

Elektrisk och elektronisk utrustning innehåller hälso- och miljöfarliga ämnen. Genom RoHS-direktivet (Restriction of the use of certain Hazardous Substances) förbjuds användningen av kvicksilver (Hg), kadmium (Cd), bly (Pb), sexvärt krom och flamskyddsmedlen polybromerade bifenyler (PBB) och polybromerade difenyletrar (PBDE) i elektrisk och elektronisk utrustning, till exempel i elektroniska leksaker. RoHS-direktivet säger att varje homogent material i en elektrisk eller elektronisk produkt inte får innehålla mer än 0,1 viktprocent av ämnena ovan. Dock har kadmium ett lägre gränsvärde, nämligen 0,01 viktprocent. 0,1 viktprocent motsvarar 1000 mg/kg.

2.5 Lagstöd i miljöbalken

De allmänna hänsynsreglerna i miljöbalken ställer krav på att verksamheter har en god egenkontroll. Det innebär att den som bedriver en verksamhet är skyldig att skaffa sig den kunskap och vidta de försiktighetsåtgärder som behövs. Man är också skyldig att ersätta farliga produkter med mindre farliga, så långt det är möjligt. Regler om verksamheters egenkontroll finns i miljöbalken 26 kap 19 §. Återförsäljare av leksaker bör, för att ha en god egenkontroll, exempelvis ha kunskap om att farliga kemikalier kan finnas i varor och att vissa av kemikalierna är förbjudna i leksaker. De bör också ha rutiner för att undvika dessa kemikalier.

2.6 Annan lagstiftning som gäller leksaker

Leksaker är också reglerade i leksaksdirektivet och i produktsäkerhetslagen. Reglerna i leksaksdirektivet skärps från den 20 juli år 2013 och bl.a. utökas listan över ämnen som inte får läcka ut ur leksaker. Den tidigare listan på åtta ämnen utökas till nitton och det handlar om metaller som bly,

kadmium, krom och kvicksilver. Även CMR-ämnen (cancerogen/mutagen/reproduktionstoxiska) begränsas genom leksaksdirektivet. Också för ett stort antal allergiframkallande doftämnen begränsas användningen genom direktivets bestämmelser.

Kommuner har inte tillsyn över denna lagstiftning, utan det är alltså kemikalierglerna enligt Reach och RoHS som ligger till grund för kommunernas varutillsyn i butikerna. I leksaksdirektivet finns både generella och specifika kemikaliekraV och det är Kemikalieinspektionen som har tillsynsansvaret över dessa regler även i detaljistled. Konsumentverket har tillsynsansvar över reglerna i produktsäkerhetslagen.

2.7 Projektets huvudsakliga mål

Med ovanstående som bakgrund utfördes detta tillsynsprojekt. De huvudsakliga målen med projektet var följande:

- Med hjälp av stickprover undersöka om vi påträffar några förbjudna ftalater eller RoHS-ämnen i leksaker i detaljhandeln.
- Öka kunskapen om kemikalier i varor hos butiker som säljer leksaker.
- Undersöka butikernas rutiner för att uppfylla informationskravet i Reach.
- Ta reda på hur butikernas kemikaliearbete fungerar när det gäller varor.

3 GENOMFÖRANDE

I varje kommun besöktes mellan fem och fjorton butiker som säljer leksaker. Först informerades branschorganisationerna Leksaksbranschen och Barn & Baby om projektet. Därefter gick det ut brev (bilaga 1) till butikerna med information om besöket. I brevet uttrycktes önskemål om att såväl butikschef som ansvarig för inköp och kemikaliefrågor skulle delta. Innan besöken fick butikerna också den checklista som sedan användes vid inspektionerna (bilaga 2). Utifrån frågorna i checklistan fördes också ett mera allmänt resonemang kring kemikaliefrågor.

Vid inspektionen köptes varor in för analys (lista på utvalda varor, bilaga 3). Beroende på butikens sortiment valdes antingen bara en plastleksak, eller både en plastleksak och en elektronisk leksak. Plastleksakerna analyserades med avseende på ftalatinnehåll. Ftalatanalyserna utfördes av Eurofins. Olika delar i de elektroniska leksakerna scannades med hjälp av så kallad X-ray fluorescence (XRF) för att se om de innehöll RoHS-ämnen. Detta gjordes i samarbete med Kemikalieinspektionen. I de fall XRF-resultatet indikerade att sådana ämnen fanns, följdes detta upp med en analys för de aktuella ämnena. Dessa analyser utfördes av Intertek. Kostnaderna för analyser var cirka 2000 kr per vara för ftalatanalyserna och cirka 500 kr per vara för RoHS-analyserna. Kostnaden för inköp av varor varierade mellan ungefär 50 och 200 kr per butik.

En central fråga i sammanhanget är hur butiken gör för att ta reda på om varorna innehåller ämnen på kandidatförteckningen eller i RoHS-direktivet. Man fick därför redovisa den information de kunde få fram om kemikalieinnehållet i varorna. Kompletterande frågor ställdes i de fall dokumentationen inte bedömdes vara tillräcklig. Inspektionsrapporter skickades till butikerna efter besöken.

Vissa mindre olikheter i arbetssätt har förekommit hos de olika förvaltningarna.

4 RESULTAT

4.1 Inspekterade butiker

Totalt har 24 butiker inspekterats:

Malmö: 5 st (BR Leksaker, Åhléns, Clas Ohlson, Kronprinsens leksaker, CityGross).

Göteborg: 5 st (Lekia, Hobbex, Toys R Us, Rusta, Buttericks).

Stockholm: 14 st (Barnens Hus, Brageruds leksaker, Boink, Happies, Homely, Krabat, Lekt, Leksaksborgen, NK leksaker, Tayrona, Coop Forum, Rödbroka, Bonti, Saker och ting).

Av dessa butiker är tio fristående, fyra ingår i små kedjor och tio ingår i en stor kedja. Vissa butiker är rena leksaksaffärer, vissa säljer både leksaker och babyprodukter. Andra har leksaker som en del i sitt sortiment. De antal leverantörer butikerna har varierar, några butiker har bara ett fåtal medan andra har många. Leverantörerna är både svenska och utländska. Tillverkningen sker oftast i Asien.

4.2 Utvalda varor – analysresultat och vad butikerna fått fram

Totalt analyserades 24 plastleksaker med avseende på innehåll av ftalaterna DEHP, DBP, BBP, DINP, DIDP och DNOP. Resultatet visade att två varor hade för höga halter (över 0,1 viktprocent) av DEHP. En av dessa, en liten docka, hade dessutom hade för hög halt av ftalaten DINP. DINP är förbjudet i leksaker som man kan stoppa i munnen, vilket man antas kunna göra med dockan. Ytterligare fyra varor innehöll DEHP, visserligen under gränsvärdet men ändå i detekterbara halter (över 0,01 viktprocent). Två av dessa varor var märkta ”ftalat-fri”. För de två varor som innehöll för höga halter av DEHP, har för den ena varan dokumentation lämnats från företaget. Den analys som gjorts visar på icke-detekterbara halter av DEHP. För den andra varan kunde inte företaget redovisa att det gjorts någon analys av ftalater.

När det gäller de elektroniska leksakerna valdes, i baserat på XRF-resultaten, att låta analysera fem delar av varor med avseende på bly och kadmium. Analyserna visade att två varor hade otillåtna halter av bly i metalldelar. Företagen som sålde dessa varor kunde inte lämna någon information om RoHS-ämnen. I ett fall berodde detta på att det var en gammal vara som inte köpts in på länge. I det andra fallet fanns inga analyser för RoHS-ämnen utan bara för ftalater och för ämnen som är begränsade enligt Leksaksdirektivet.

Dokumentation om kemikalieinnehåll i de utvalda varorna har kommit från 19 butiker. Resterande fem butiker har inte redovisat någon dokumentation, trots påminnelser. I flera fall har påminnelser om redovisning krävts, antingen på grund av att de inte skickat någon redovisning, eller att den dokumentation som lämnats inte har gett relevanta svar på frågorna om kemikalieinnehåll. Några förelägganden har inte meddelats när förvaltningen fått dokumentation som inte är relevant, eller när det inte kommit in någon redovisning alls. Det primära syftet med att be butikerna om redovisningar har varit att se hur mycket information som är möjlig för dem att få fram.

4.3 Kemikalielagstiftning och butikernas arbete kring detta

Nedan följer en sammanställning av ett urval av frågor och svar från checklistan.

Ställer ni kemikalierelaterade krav vid inköp? Följs kraven upp?

Av de 24 företagen ställer nio stycken skriftliga kemikaliekrav på sina leverantörer. Om en inköpsorganisation finns, så är det denna som ställer kraven, och inte butiken/företaget. Exempel på skriftliga krav är generella krav på att Reach, RoHS och leksaksdirektivet ska vara uppfyllda, och att inga SVHC-ämnen ska finnas.

Resterande 15 företag ställer antingen muntliga krav, eller har inte några uttalade kemikaliekrav. När det gäller de muntliga kraven är det stor skillnad på hur långtgående de är. Vissa företag ställer många specifika kemikaliekrav på sina leverantörer, har kontinuerliga dialoger med dem om de varor som köps in, och är noggranna i sina urval. Andra ställer bara allmänna krav. Tendensen är att större företag, där inköpen sker centralt, oftare ställer kemikaliekrav.

Uppföljning av de krav som ställts görs av åtta företag, detta kan till exempel ske genom stickprovskontroller. Man väljer ofta att då fokusera på utomeuropeiska leverantörer. Ibland kontrolleras också nya leverantörer genom stickprover. En del följer upp kraven genom att begära att få testrapporter i stället för att göra egna analyser, och inga egna analyser görs då.

Många butiker uppger att det händer att de skickar tillbaka varor till leverantörerna för att de till exempel har luktat starkt.

Flera företag uttrycker önskemål om att få hjälp med att veta vilka krav de ska ställa på sina leverantörer, eftersom de upplever att det är svårt att försäkra sig om att de varor som köps in inte innehåller oönskade kemikalier.

Finns det rutiner för att uppfylla informationskravet enligt Reach?

Alla butiker utom en bedöms ha acceptabla rutiner för att uppfylla informationskravet enligt Reach. Rutinerna är dock aldrig skriftliga. Ett företag planerar att införa skriftliga rutiner.

Känner ni till Reach, kandidatförteckningen, informationsplikten och RoHS-direktivet?

I hälften av butikerna, dvs. 12 stycken, känner man till lagstiftningen. Frågor om RoHS-kunskaper ställdes bara till de butiker som säljer elektroniska leksaker. I några av butikerna känner man själv inte till lagstiftningen, men vet exempelvis att alla frågor om Reach ska gå vidare till huvudkontoret. I några fall var kandidatförteckningen okänt som begrepp, men man kände ändå till informationsplikten. Med andra ord kan man vara medveten om att det finns en skyldighet att svara kunder på deras frågor om varors kemikalieinnehåll, men man har inte kunskap om att denna skyldighet är kopplad till Reach.

Ambitionsnivån när det gäller att skaffa sig kunskap om kemikalielagstiftning varierar mycket. Som exempel går några igenom uppdateringar på RAPEX, som är EU:s system för så kallad ”tidig varning” (det vill säga att medlemsländerna ska varna varandra om en farlig produkt helst innan den orsakar några olyckor) varje vecka, medan andra uppger att de endast får information från sina leverantörer. Tilliten till leverantörer när det gäller kemikalie regler är överlag mycket stor. Många butiker uppger att de bara köper sina varor från leverantörer med vilka de haft ett långvarigt samarbete och som de litar på.

4.4 Övrigt kemikalieinnehåll

Från laboratoriet, som gjorde ftalatanalyserna, kom information om att sex av plastleksakerna också innehöll nonylfenol. Det är en kemikalie som bland annat används i tillverkningsprocessen för rengöringsmedel och färger. Enligt Kemikalieinspektionen kan nonylfenol också användas som stabilisator i plast.

Miljöförvaltningarna i Stockholm, Göteborg och Malmö

Två av varorna innehöll nonylfenol i halter över 1000 mg/kg, det vill säga över 0,1 viktprocent. De övriga fyra varorna innehöll mellan 100 och 1000 mg/kg (0,01-0,1 viktprocent) nonylfenol.

Nonylfenol är inte begränsat i leksaker. Det är dock, bland annat, klassat som reproduktionstoxiskt. Det finns, vad förvaltningen känner till, inga riskbedömningar utförda på leksaker och nonylfenol. Vilken risk barn eventuellt skulle kunna utsättas för vet vi alltså inte i dagsläget.

5 DISKUSSION OCH SLUTSATSER

5.1 Analyser är ett viktigt redskap

En viktig slutsats av detta projekt är att konstatera att det förekommer förbjudna ftalater i leksaker. Det är också anmärkningsvärt att det påträffas ftalater, om än under gränsvärdet, i leksaker som är märkta ”ftalat-fri”. Dessa slutsatser hade inte kunnat dras utan analyser. Analyser är ett viktigt redskap i varutillsynen. Förvaltningens förhoppning är att det även fortsättningsvis ska finnas resurser för att göra analyser. Det är extra viktigt då det ännu inte finns några märkningsregler för varorna. Det har funnits ett stort medialt intresse för projektet, vilket har resulterat i reportage i både TV, radio och flera tidningar. Det har varit TV-inslag i Rapport och Aktuellt och lokala reportage i Radio Göteborg, Radio Malmöhus, Sydsvenska Dagbladet, Sydskånska Dagbladet och City Malmö. Det faktum att prover tagits ut och att analysresultat redovisats har bidragit till att media uppmärksammat projektet. Leksaker är en också en varugrupp som har ett stort allmänintresse.

5.2 Stor tillit till leverantörer

Butikerna litar i stor utsträckning på leverantörerna uppfyller lagstiftningen. Ansvaret läggs alltså ofta över på leverantörerna. För att ha ett bra kemikaliearbete bör företagen ställa skriftliga krav på leverantörerna att de uppfyller Reach-lagstiftningen (inklusive informationsplikten) och RoHS. Ett problem är att företagen har svårt att veta hur kraven ska formuleras. Exempelvis är det inte självklart vad det innebär att ”uppfylla Reach”. Kraven bör därför vara specifikt formulerade, och företagen bör själva ha definierat vad kraven faktiskt innebär, och vad som händer om de inte uppfylls. Ett bra kemikaliearbete bör också innefatta att företagen följer upp kraven, till exempel genom att göra stickprovskontroller. Att ställa krav och sedan följa upp dem är viktiga förutsättningar för att kunna få bort farliga kemikalier från leksakshandeln.

Kunskapen i leksaksbutikerna om att det kan finnas farliga kemikalier i de varor de säljer är högre än vid tidigare tillsynsprojekt inom detaljhandeln. En anledning kan vara att leksaker är en av de få varugrupper där det finns regleringar. Förutom förbudet mot vissa ftalater finns också leksaksdirektivet. Dessutom har kemikalier i varor som barn kommer i kontakt med uppmärksammas i media. Ett exempel är bisfenol A i nappflaskor.

5.3 Svårt att kunna uppfylla informationsplikten

Den dokumentation som företagen lämnat om kemikalieinnehållet i varorna, har ofta svarat på andra frågor än de som ställts. Det vanligaste har varit att företagen redovisat att varorna uppfyller kraven i leksaksdirektivet. De har alltså inte redovisat något om kraven i Reach och RoHS, vilket har varit de frågor som ställts i denna tillsynskampanj. Om dokumentationen inte svarar på de frågor som ställs om kemikalieinnehållet, så måste butiken veta vad som saknas för att uppfylla informationsplikten. Det är inte lätt att se detta och det kräver att man är insatt i såväl regler som kemiska termer. Här kan man se en stor risk att kunderna inte får korrekta svar. Leverantörerna har ett stort ansvar när det gäller dels att veta vilken information som är relevant, dels att tolka det som står i dokumenten. Branschorganisationer kan också vara viktiga intressenter i detta sammanhang genom att ta fram bra verktyg till sina medlemmar.

Att fem butiker av 24 inte har redovisat någon information alls om varornas kemikalieinnehåll, är en indikation på att det är svårt att uppfylla informationsplikten. Detta är bekymmersamt och det är därför angeläget att det blir lättare för butikerna att möta de krav som finns i lagstiftningen. För att kunna göra detta, krävs ett systematiskt sätt att arbeta med frågan i alla led i leverantörskedjan.

I de fall analysresultaten inte stämt med de resultat som företagen själva fått fram, har diskussioner förts med företagen om tänkbara orsaker.

5.4 Vad har blivit bättre efter våra besök?

De butiker som fått besök har fått ökade kunskaper om kemikalier i varor och om kemikalielagstiftningen. Att butikerna vet hur de ska skaffa kunskap, är en förutsättning för att de ska kunna jobba mer aktivt med kemikaliefrågor. Om man vet att produkter kan innehålla kemikalier, kan man också ställa krav på kemikalieinnehållet i de varor man köper in. Detta kan man göra genom att skapa kemikaliekravlistor, som åtminstone omfattar kraven enligt Reach. Man kan också föra en dialog med sina leverantörer om hur avtal kan utformas när det gäller kemikaliekrav vid inköp, hur kraven ska följas upp. Det är också viktigt att man skapar skriftliga rutiner kring sitt kemikaliearbete, både när det gäller hur man ska ställa kemikaliekrav och hur man hanterar informationsplikten.

Tillsynsprojekt har bidragit till direkt miljönytta genom att de varor där vi hittat förbjudna ämnen har plockats bort. Leverantörerna har också kontaktats, antingen av oss eller av Kemikalieinspektionen.

Den storstadsgemensamma tillsynen har flera fördelar. Den ger ett större underlag än vad som annars är möjligt och ger ett större genomslag. Den har också administrativa fördelar i och med att planerings- och uppföljningsarbetet blir mer effektivt. Att samverka inom nya tillsynsområden, som detta, är speciellt värdefullt eftersom det finns ett stort behov av att utbyta erfarenheter, diskutera och utveckla arbetssätten.

6 UPPFÖLJNING OCH VIDARE ARBETE

De direkta följderna av att ftalater i otillåtna halter påträffats, har varit att butikerna plockat bort dessa varor från butikshyllorna. Uppföljande kontroll har gjorts och åtalsanmälan har lämnats in. Kemikalieinspektionen, som har tillsynsansvaret hos leverantörer, har fått information om vilka leverantörer som sålt de varor som innehållit förbjudna ämnen. I de fall varorna innehållit ftalater i halter lägre än gränsvärdet men ändå klart detekterbara har butikerna fått information ombetts påpeka detta för sina leverantörer.

Två varor innehöll bly i otillåtna halter. Dessa ärenden lämnades över till Kemikalieinspektionen, som har gått vidare med åtalsanmälan. Enligt RoHS-direktivet görs åtalsanmälan endast för den som för första gången släppt ut den bristfälliga varan på marknaden, alltså primärleverantören. Butiken får inte sälja varan vidare men kan inte åtalsanmälans. Även i denna del har butikerna informerats och anmodats plocka bort varorna.

Som tidigare nämnts visade analyserna att det finns nonylfenol i vissa av plastleksaker. Detta har förmedlats till Kemikalieinspektionen. Även om nonylfenol inte är begränsat i leksaker finns det anledning att utreda detta vidare. Varför förekommer det i leksaker, och vilka risker det kan medföra för miljön och hälsan. Med beaktande av försiktighetsprincipen bör företaget och leverantören ta ställning till om de vill sälja leksaker där detta ämne förekommer.

Slutligen konstateras att det finns ett stort behov av fortsatt varutillsyn i detaljhandeln. Tillsynen blir mer effektiv med fortsatta möjligheter att göra analyser av varors kemiska innehåll. Nästa projekt som ska genomföras under hösten kommer att vara inriktat på barnytterkläder. En utveckling i det projektet jämfört med tidigare, är att butikerna kommer att ombes att värdera den information de får fram angående varornas kemikalieinnehåll. De kommer att få redovisa vilket svar de skulle ge en kund som ställer frågor om ämnen på kandidatförteckningen. Grundat på detta görs bedömningar om hur butikerna uppfyller informationsplikten. Under nästa år planeras, inom storstadssamarbetet, att besöka lågprisbutiker som har både leksaker och andra varor i sitt sortiment.

7 BILAGOR

Bilaga 1 Brev till butiker

Tillsynsbesök i er butik

Under våren kommer miljöförvaltningarna i Stockholm, Göteborg och Malmö att inspektera butiker som säljer leksaker. Kommunerna, tillsammans med Kemikalieinspektionen, är de myndigheter som har tillsynsansvaret över kemikalier i varor. Vi på miljöförvaltningen i Stockholm kommer att besöka er butik någon gång i mars eller april.

Det här vill vi veta

Vi vill bland annat veta hur ni går till väga om en kund vill veta om de varor ni säljer innehåller farliga kemikalier. Vi kommer att fråga om butiken har rutiner för att uppfylla de krav som finns på konsumentinformation när det gäller kemikalier i varor.

Vi vill också veta hur ni gör för att försäkra er om att de varor ni säljer inte innehåller några förbjudna eller begränsade ämnen. Ställer ni till exempel några kemikaliekrav vid inköp av varor? Enligt miljöbalken ska ni som säljer varor ha kunskap om varan och veta om den innehåller farliga ämnen som skulle kunna skada människors hälsa eller miljön.

Under vårt besök kommer vi att köpa en vara från butiken och låta analysera den. Miljöförvaltningen står för analyskostnaderna. Vi kommer i första hand att välja en plastleksak. Anledningen till detta är att vi vill undersöka om den innehåller några förbjudna mjukgörare (ftalater). Hos en del butiker kommer vi att välja en elektronisk leksak, och då undersöker vi om den innehåller några förbjudna tungmetaller, som till exempel bly.

Vi ringer innan vi kommer

Innan vi besöker er kommer vi att ringa för att bestämma en tid. Vi kommer också att skicka ett formulär med frågor om hur ni arbetar med kemikalier i varor. Det är bra om ni försöker svara på frågorna innan besöket. Vid besöket bör butikschef och den som är ansvarig för inköp eller kemikaliefrågor vara med.

Här hittar du mer information

På Kemikalieinspektionens hemsida, www.kemi.se, finns en del bra information. Där finns bland annat faktabladerna ”Ftalater i leksaker”, ”Reach och kemikalier i varor” och ”RoHS-direktivet” (som handlar om förbud av vissa ämnen i elektroniska leksaker och andra varor). Där kan ni också hitta kandidatförteckningen, begränsningslistan och annan information om den europeiska kemikalielagstiftningen Reach.

Tillsynsavgift

Miljöförvaltningen tar ut en avgift för tillsynen enligt en taxa som kommunfullmäktige beslutat om. Vi tar ut avgift för inspektionstiden, samt för förberedelser och efterarbete.

För närvarande är avgiften 950 kr/timme. Mer information om tillsynsavgiften hittar du här <http://foretag.stockholm.se/Tillstand/Miljotaxa/>

Om ni har frågor, får ni gärna kontakta någon av oss.

Vänliga hälsningar

Namn

Miljöinspektör

Bilaga 2 Checklista

Kemikalier i varor 2012 - leksaker

Syftet med inspektionen och checklistan

- gör företagen medvetna om varornas betydelse för spridning av kemikalier i naturen och i vårt samhälle
- kontrollera hur butikernas egenkontroll fungerar och att varorna inte innehåller några förbjudna eller begränsade ämnen
- kontrollera vilka rutiner företaget har för att uppfylla de krav som kemikalielagstiftningen REACH ställer när det gäller information till konsumenter
- synliggör företagets möjlighet att påverka genom att exempelvis ställa krav på leverantörer och välja produkter som innehåller mindre farliga kemikalier

Inspektionsdatum: _____

Företagets namn: _____

Närvarande:

Miljöförvaltningen: _____

Företaget: _____

Allmänt om företaget

Vilket är ert huvudsakliga sortiment?

Är butiken fristående eller tillhör den en kedja?

Hur många anställda finns i butiken?

Hur är ansvaret för miljö- och kemikaliefrågor organiserat?
(ligger ansvaret på butiken, eller på koncernen? Finns ansvarig person? Vilka befogenheter har i så fall denne – egen budget, möjligheter att beställa tester, stoppa produkter?)

Tillhör ni någon branschförening?

- Ja
 Nej

Var hämtar ni information om miljö- och kemikaliefrågor?
(Branschorganisation, leverantörer)

Leverantörer och kunder

Vilka är era leverantörer? (Namn?)

(Stora multinationella företag? Små lokala leverantörer? Svenska tillverkare?)

Vilken miljörelaterad information får ni från era leverantörer?

Upplever ni krav från kunder att miljöanpassa ert sortiment? Har någon kund frågat om kemikalieinnehållet i några varor?

Ja

Nej

Lagstiftning om kemikalier på varuområdet

Miljöbalken (SFS 1998:808)

Känner ni till hänsynsreglerna i miljöbalkens 2 kapitel?

Ja

Nej

I den svenska miljöbalkens andra kapitel finns allmänna hänsynsregler med krav på verksamhetsutövare avseende kunskap, försiktighetsmått och val av mindre farliga produkter.

2 § "... skaffa sig den *kunskap* som behövs... för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet."

3 § "... vidta de *försiktighetsmått*... som behövs för att förebygga... att verksamheten... medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön".

4 § "... undvika att använda eller sälja... sådana kemiska produkter... som kan befaras medföra risker för människors hälsa eller miljön, om de kan *ersättas* med sådana... som kan antas vara mindre farliga. (Exempel: DEHP byts mot andra mjukgörare eller annan plast, tungmetaller i färger och cancerframkallande azofärgämnen byts mot mindre farliga, farliga bekämpningsmedel fasas ut allteftersom mindre farliga utvecklas.)

Kemikalier i leksaker

Bilagor

Reach

Känner ni till vilka krav Reach-lagstiftningen kan ställa på företag som hanterar varor? Ja

Nej

Användningen av ämnen i varor påverkas av Reach genom:

att leverantören av en vara ska lämna information om särskilt farliga ämnen (som identifierats i kandidatförteckningen för tillståndsprövning) till mottagaren av varan, om varan innehåller mer än 0,1 viktprocent av ett särskilt farligt ämne. Även konsumenter ska på begäran få sådan information inom 45 dagar

att begränsningar i Reach kan användas för att förbjuda eller på andra sätt begränsa varor på marknaden.

Hade ni hört talas om kandidatförteckningen innan vi kontaktade er?

Ja

Nej

Känner ni till vilken informationsskyldighet ni har gentemot kunder vad gäller ämnen på kandidatförteckningen?

Ja

Nej

Känner ni till var ni hittar information om kandidatförteckningen, t. ex när nya ämnen kommer upp?

Ja

Nej

Vilka rutiner har ni för att se till att era leverantörer ger er all information som de är skyldiga att tillhandahålla?

(Tex om en produkt innehåller ett SVHC-ämne som finns på kandidatförteckningen? Har ni en kravspecifikation som de får skriva under?)

Vilka rutiner har ni för att se till att era produkter uppfyller begränsningsreglerna i Reach bilaga XVII?

RoHS-direktivet

Känner ni till RoHS-direktivet och begränsningarna i detta?

Ja

Nej

Kemikalier i leksaker

Bilagor

Genom RoHS-direktivet förbjuds användningen av kvicksilver, kadmium, bly, sexvärt krom och flamskyddsmedlen PBB och PBDE i nya elektriska och elektroniska produkter som släps ut på marknaden efter 1 juli 2006.

Vad har ni för rutiner för att se till att era elektriska och elektroniska produkter inte innehåller otillåtna halter av de ämnen som regleras i RoHS-direktivet?

Egenkontroll – kemikalier i varor

Känner ni till om några av det varor ni säljer som kan vara behandlade med farliga kemikalier? I så fall vilka varor och vilka kemikalier?

- Ja
- Nej

Hur jobbar företaget för att för ta reda på om de varor som tas in/säljs är behandlade med farliga kemikalier?

(ställer krav vid avtal med leverantörer, begär muntliga eller skriftliga garantier från leverantör eller producent, begär certifikat o.dyl. i samband med leverans, gör stickprovskontroller etc.)

Har ni en kemikalielista/avvecklingslista över ert produktsortiment?

(För att underlätta kontrollen kan företaget skapa en kemikalielista/avvecklingslista där information om kemikaliers farliga egenskaper finns samlad. Se över produktsortiment, börja med varor där risken är störst att det kan finnas farliga kemikalier)

- Ja
- Nej

Skulle ni, på fråga från en kund, kunna svara på om varan innehåller några farliga kemikalier?

- Ja
- Nej

Finns det några nedskrivna rutiner för hur det skulle gå till?

- Ja
- Nej

Diskuterar ni kemikalieinnehåll med era leverantörer?

- Ja
- Nej

Kemikalier i leksaker

Bilagor

Ställer ni idag några krav på era leverantörer om att deras varor ska vara fria från några specifika farliga kemikalier? I så fall vilka?

- Ja
- Nej

Har företaget någon gång valt bort en produkt för att den inte uppfyller era miljökrav?

- Ja
- Nej

Hur följer ni upp era eventuella krav på kemikalieinnehållet i varor?
(Gör stickprovskontroller/analyser, begär in certifikat i samband med leveranser etc.)

- Ja
- Nej

Utbildar ni personalen om informationsrätt och kemikalieinnehåll?

- Ja
- Nej

Kemikaliekontroll – utvalda varor

Ta fram dokumentation om varans innehåll för att kontrollera om informationsplikten till kunder och från leverantörer fungerar. Dokumentation ska visa det kemiska innehållet för varan och om innehållet överensstämmer med de begränsningar som finns i bilaga XVII till Reach.

Produkt 1:
Vara:
Produktnamn:
Leverantör:
Produkt 2:
Vara:
Produktnamn:
Leverantör:

Vara vald för analys:

Kemikalier i leksaker

Bilagor

Bilaga 3 Lista på utvalda varor

Butik, stad	Utvalda varor
Barnens Hus, Stockholm	Vara 1 (analys): Plastring till barnvagn, enpack, från Carlo Vara 2 (XRF): Radiostyrd bil, Cars, Raoul Turbo Racer. Dickie Toys, från Simba
Bonti, Stockholm	Vara 1 (analys): Giraffen Sophie badbok, från Vulli
Brageruds leksaker, Stockholm	Vara 1 (analys): Plastbil från Plasto
Krabat, Stockholm	Vara 1 (analys): Studsboll ”Marble Water Ball” från Suntoy Vara 2 (ej analys): Alex Rub&Dub, squirters for the tub, från Magtoys
Lekit, Stockholm	Vara 1 (analys): My Littlest Pet Shop katt #2406 från Hasbro Vara 2 (XRF): Radiostyrd bil ”New Bright R/C sport, Ford mustang” #2423.
Leksaksborgen, Stockholm	Vara 1 (analys): Stampominos. Stämplor och stämpeldyna, Dino, artikelnr 85123, från Aladine Vara 2 (XRF): Minicam, elektronisk kamera, artikelnr 97254 från Miniland
Saker och ting, Stockholm	Vara 1 (analys): Docka Delicate Person Fish Princess, artikelnr 188906, från Inter Agentur Vara 2 (ej analys): Liten badanka i plast, artikelnr 13225, från Sun Toy
Boink, Stockholm	Vara 1 (analys): Ödla, (”stretchable animal”) artikelnr 41572 från Robetoy Vara 2 (ej analys): Dirty Cars art. 888 W Alex Rub&Dub från Magtoys AB
NK leksaker/NK Lek & Baby, Stockholm	Vara 1 (analys): Badanka Funny, från Carlo baby Vara 2 (XRF) Musikinstrument Play and learn, från Allriko
Happies, Stockholm	Vara 1 (analys): Studsboll från Tilde Vara 2 (ej analys): Växande djur från Robetoy
Tayrona, Stockholm	Vara 1 (analys): Badboll 50 cm diameter från Ebertoy Vara 2 (ej analys): Hårband från Checkmata AB
Rödbroka, Stockholm	Vara 1 (analys): Älvflicka blå, Papo från Krabat Vara 2 (ej analys): Mjukisdjur Nalle (PDGS3B), Jellycat, från Brigbys
Coop Forum, Stockholm	Vara 1 (analys): Docka Cajsa Happy Friend från Scanditoy Vara 2: Nalle Puh mjukisdjur Nicotoy Disney
Homely, Stockholm	Vara 1 (analys): Badleksaker i rör, Kizone, från Mollytoys Vara 2 (ej analys): Plånbok med hund, Catseye från Bromma kortförlag
Lekia, Göteborg	Vara 1 (analys): plast boll, 15 cm, the smurfs, Tildas Vara 2 (XRF). microbugg, BB Bugs, VN
Hobbex, Göteborg	Vara 1 (analys): Tusenfoting 33 cm från Suntoy Vara 2 (ej analys): Klubbig insekt från Suntoy Vara 3 (XRF): Microbugg från Concord toys Int.
Buttericks, Göteborg	Vara 1 till analys: Roll tongue animal från Tobar Vara 2 (XRF): Fart FX machine från Forum Novelties Inc.
Rusta, Göteborg	Vara 1 (analys): Crazy Kotte, artikelnr 709 17 15 Vara 2 (XRF): Buster Bow Wow leksaksdjur.
Toys ”R” Us, Göteborg	Vara 1 (analys): Hello Kitty Hoppboll, artikelnr 460955 Vara 2 (XRF): Hello Kitty lampa
CityGross, Malmö	Vara 1 till analys: The slighers, från Quatro Vidcom AB Vara 2 (ej analys): Lightning MC Queen Turbo RC Racer från Simpa Dickie.
Kronprinsens leksaker, Malmö	Vara 1 till analys: Teether ball, från Scandtoy AB Vara 2 (ej analys): Walking puppies, från Hasbro
Clas Ohlson, Malmö	Vara 1 till analys: New born baby, från Simba Vara 2 (XRF): Bebistelefon Kskids, från Micki leksaker AB
Åhléns, Malmö	Vara 1 till analys: Orange plastmask med piggar, från Trendus Europé AB. Vara 2 (ej analys): Kritor Varför Därför, från Åhlens AB
BR leksaker, Malmö	Vara 1 till analys: Trash pack Vara 2 (XRF): Play to learn radiostyrd bil, Top toys